

1914 – 1951 YILLARI ARASINDA TÜRK MÜZİĞİ'NİN TÜRK SİNEMASI'NA KATKILARI

Sefer KARABÜK

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı, sefer.karabuk@trt.net.trtr*

ÖZ

Anahtar kelimeler:

*Film Müziği,
Sinema, Müzik,
Türk Müziği, Türk
Sineması*

Bu makalede, yüzyılı geride bırakan Türk Sinema tarihinde 1914 ve 1951 yılları arasında çekilmiş olan filmlerdeki müzikler incelenmiştir. Yıllar içerisinde Türkiye'de gelişen sinema sektörü, diğer ülke sinemalarının türlerinden etkilenmiş ve Türk Sineması'nda müziğin önemli rol oynadığı filmler çekilmiştir. Dönemin ünlü ses ve saz sanatçıları ile birlikte, filmlere yeni eserler besteleyenler sayesinde bu filmler, dönemin koşullarının da etkisiyle halkın yeni merak ve eğlence kaynağı olmuştur. Daha önce Türk Sineması ve Türk Müziği içerikli hiçbir çalışma yapılmadığı saptanmış ve bu konu hakkında bilinmeyen verilerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma yapılırken Türk Sineması, filmler ve Türk Müziği ilişkisi bakımından dönemlere ayrılmıştır. Araştırmanın kapsamının daraltılabilmesi için Başlangıç Dönemine (1914 – 1939) kısaca değinildikten sonra, Gelişme Dönemi (1939 – 1951) detaylı şekilde ve kronolojik sıra takip edilerek incelenmiştir. Kaynak tarama yöntemi ile film arşivleri, film afişleri, gazete, dergi ve kitaplar incelenmiş; sonuç olarak ulaşılan verilerde 1914 yılından 1951 yılına kadar çekilmiş olan 138 filmin 53'ünün müzik direktörü ve 32'sinde ise eserleri seslendiren sanatçıların isimleri tespit edilmiştir.

CONTRIBUTIONS OF TURKISH MUSIC TO THE TURKISH CINEMA BETWEEN THE YEARS 1914 AND 1951

ABSTRACT

Keywords:
*Keywords: Film Music,
Cinema, Music,
Turkish Music,
Turkish Cinema*

In this article, music used in the films that were shot between the years 1914 and 1951, in the history of the Turkish Cinema which have now outdistanced a century are examined. The developing film industry in Turkey was influenced by other film genres of different countries, and films in which music played an important role in the Turkish Cinema were shot. With the courtesy of the composers who composed new works with the important vocal artists and instrumentalists of the period, these films became a new curiosity and entertainment source of the people with the influence of the conditions of the period on the nation. It has been determined that there has been no study involving Turkish Cinema and Turkish Music, so it is aimed to pin down unknown data about this subject. While working, Turkish Cinema, films, and Turkish Music were diverged to periods in terms of relation. After briefly addressing the Initial Period (1914 - 1939) in order to narrow down the scope of the research, the Development Period (1939-1951) is studied in detail and chronological order. With the literature review method the film archives, movie posters, newspapers, magazines and books were examined; and as a result, the names of the musical directors of 53 films out of 138 that were shot from 1914 until 1951 and the names of the artists who did vocalization in 32 films were found.

1. GİRİŞ

Film ve müzik, dünya sinemasında olduğu gibi Türk Sineması'nda da ayrılmaz bir bütün olmuştur. Sessiz filmlerde fon olarak kullanılan müzik, sesli filmlerde gerek sahne geçişlerinde gerekse vurgulanmak istenen temanın güçlü biçimde ifade edilmesi için kullanılmıştır. İrfan Erdoğan ve Pınar Beşevli Solmaz'ın "Sinema ve Müzik" adlı kitabında film müziği tarifi şu şekilde yapılmaktadır:

Film müziği yer aldığı filmin anlatımına uygun olarak ve filmde üstlendiği işlevlere göre özel olarak yapılmış müzik türüdür. Sinema sanatının özelliklerine uygun olarak hazırlanan müziktir. Çevrilen filmin temasına ya da belli sahnelerine göre, görüntüyü destekleyici nitelik ve uyumunda bestelenen ya da düzenlenen müziğe kısaca film müziği denir. (2005:54-55)

Film çeşitleri içinde en çok ilgi gören türlerin başında müzikal, müzikli ve şarkılı filmlerin geldiği bilinmektedir. Avrupa, Amerika, Hindistan ve Orta Doğu sinemalarında müziğin yoğun olarak kullanıldığı bu film türleri zaman içinde Türk Sineması'nı da etkilemiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda Türk Sineması ve Türk Müziği'nin bir arada incelendiği detaylı bir çalışmanın daha önce yapılmadığı belirlenmiştir. Çalışma yapılırken kapsam daraltılması yapılabilmesi, sınıflandırma ihtiyacı ve bu konuda yapılan ilk çalışma olması sebebiyle; Türk Sinemasının, filmler ve Türk Müziği ilişkisi bakımından dönemlere ayrılma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Konunun, 1914 – 1939 yılları arası "Başlangıç Dönemi", 1939 – 1951 yılları arası "Gelişme Dönemi", 1951 – 1960 yılları arası "Farklılaşma Dönemi", 1960 yılı ve sonrası için ise "Değişim Dönemi" başlıklarında ele alınabileceği düşünülmüştür.

Türk Müziği ve Türk Sineması ilişkisi incelenirken 1914 – 1939 yılları arasına "Başlangıç Dönemi" isminin verilmesinin nedeni; Türkiye'de sinemanın yeni başlaması ve yıllar içinde yeni film türü denemeleri ile gelişme sürecinin başlamasıdır. 1939 – 1951 yılları arasına "Gelişme Dönemi" isminin verilmesinin sebebi, sinemadaki hızlı gelişmenin yanı sıra özellikle 1946 ile 1951 yılları arasında Türk Müziği ağırlıklı olan filmlerin artış göstermesidir.

1951 – 1960 yılları arasındaki döneme "Farklılaşma Dönemi" isminin verilmesinin nedeni; hem çekilen değişik tür ve konulardaki film sayısındaki artıştan hem de filmlerde Türk Müziği'nin yanı sıra farklı türdeki müziklerin kullanımının artmasından kaynaklanmaktadır. Bu dokuz yıllık süre içerisinde Türk Sineması'nda

500'ün üzerinde film çekildiği bilinmektedir.

1960 yılı ve sonrasına "Değişim Dönemi" isminin verilmesinin nedeni ise Türkiye'de müzik kültürünün değişmeye başlaması ve bu değişimin günümüzde de hâlâ devam ederek Türk Sineması'na da yansımış olması ve bu durumun devam etmesidir. Araştırmanın sınırlılığı film sayısının fazla olması sebebiyle yukarıda sıralanan dönemlerden Başlangıç Dönemine kısaca değinilerek ve Gelişme Dönemi daha detaylı olarak incelemeye çalışılmıştır.

Kaynak tarama yöntemi ile film arşivleri, film afişleri, gazete, dergi ve kitaplar incelenmiş; sonuç olarak ulaşılan verilerde Türk Sineması'nda 1914 yılından 1951 yılına kadar toplam 138 film çekildiği tespit edilmiştir. Bu makalede 138 film içinden; müzik direktörü veya filmdeki eserleri seslendiren sanatçıları belirlenen filmler incelenmiş, filmlerin kronolojik sıralaması Agâh Özgüç'ün 2012 yılında yayınladığı Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü ve Nijat Özön'ün 1968 yılında çıkarttığı Türk Sineması Kronolojisi kitapları karşılaştırılarak yapılmıştır. Araştırma, Başlangıç Dönemi ve Gelişme Dönemi yıllarını içerecek şekilde iki alt başlık hâlinde hazırlanmıştır.

2. 1914 – 1939 yılları arası (Başlangıç Dönemi) Türk Sineması'nda Türk Müziği

1914 yılında Fuat Uzkınay'ın çektiği "Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı" adlı filmle başlayan Türk Sineması tarihi 14 Kasım 2014 itibarıyla bir yüzyılı geride bırakmıştır. Yazılı kaynaklarda müziğin yer aldığı ilk Türk filmi "Leblebici Horhor" olarak bilinmektedir. Bu film; 1923 yılında Muhsin Ertuğrul tarafından Pierre Antier ve P. Cloquemin'in "Fener Bekçileri" adlı oyunundan senaryolaştırılmış, sessiz olarak çekilmiş ve 07 Aralık 1923 tarihinde Elhamra sinemasında orkestra eşliğinde filmin gösterimi gerçekleştirilmiştir. Sesli filmlerin çekildiği yıllara kadar gösterilen sessiz filmlerde müzik, filmin gösterimi sırasında yapılmıştır.

Giovanni Scognamiglio Beyoğlu'ndaki ilk film gösterimleri sırasında Batıda olduğu gibi küçük orkestraların, kuartetlerin, trioların ya da solo bir piyanonun filme eşlik ettiğini, hatta belki dönemin popüler parçalarının filme eşlik etmesinin mümkün olduğunu söylemektedir. (Erdoğan ve Solmaz, 2005: 102-103)

Türk Sineması'nda ilk sesli ve şarkılı film denemesi, 1931 yılında Muhsin Ertuğrul tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı kadına âşık olup başlarına çeşitli felaketler gelen iki kardeşin öyküsünün anlatıldığı "İstanbul Sokaklarında" adlı bu filmin müzik direktörlüğünü ise

Hasan Ferit Alnar ve Hüseyin Sâdeddin Arel birlikte üstlenmiştir.¹

Filmin müziğini yapan Ferit Alnar oldukça başarılı idi. Bir neslin ağzından düşmeyen filmde Rahmi'nin söylediği "Tükenmez Yollarda" melodisinin dışında, Semiha Berksoy'un söylediği "Yum Güzel Gözlerini Sevgili Yavrum, Uyu!" adlı ninni ve bir folklor parçası olan "Ekin Ektin Çöllere" değerli bir sopranonun ağzından ayrı bir güzellik kazanmıştı. Ayrıca Hazım'ın ciümbüşle ve kendine has bir tatlılıkla söylediği "Zeynebim" (Allı Zeynep) türkiisü de filme değişik bir çeşni katıyordu. . (Onaran, 1981: 192-193)

Muhsin Ertuğrul, tiyatrocu olmasının da etkisiyle 1933 yılında; müzik direktörlüğünü Muhlis Sabahattin Ezgi'nin yaptığı "Karım Beni Aldatırsa", "Söz Bir Allah Bir" ile "Naşit Dolandırıcı" ve müzik direktörlüğünü Mes'ud Cemil Tel'in yaptığı "Cici Berber" operet filmlerini çekmiştir. Türk Sinemasının ilk yıllarında gerçekleştirilen bu operet film denemeleri bir hayli başarıya ulaşmış ve filmlerde seslendirilen eserler halk tarafından benimsenmiştir.

"Karım Beni Aldatırsa" operet filmi için bestelenen eserlere ilişkin Prof. Dr. Âlim Şerif Onaran'ın "Muhsin Ertuğrul'un Sineması" kitabında şu bilgiler yer almaktadır:

Gerçekten Moda'da ve Hayırsızada (Yassıada)'da parlak bir güneş altında çekilen fotoğrafların değeri yanında Muhlis Sabahattin'in tatlı ve cana yakın müziğinin Feriha Tevfik, Hazım, Muammer, Ercümend Behzad, Bedia Muvahhit, Vasfi Rıza ve Refik Kemal tarafından söylendiğini işitmek, o günün seyircisi için bir zevk olmuş; "Kalbim Ateşten Şarkıları Çalan Sazdır" (Kalbimin Rüyası), "Aldatırsa Beni Karım", "Yaparım Hara-Kiri" ve "Sinirlerim Yoktur" şarkıları o günlerde dillerden düşmeyen nağmeler olmuş; hele eşsiz güzellikteki "Balıkçılar" korusu, büyük bestecinin bu filme gerçek bir katkısı olarak değerlendirilmiştir. (1981:209)

İkinci operet film denemesi olan "Söz Bir Allah Bir" filminin müzikleri ise çok başarı sağlayamamıştır.

Muhlis Sabahattin buradaki melodileriyle "Karım Beni Aldatırsa" daki kadar başarı sağlayamamıştır. Sadece, "Drama Köprüsü" ya da "Debreli Hasan" olark ün kazanmış ve son yıllarda aranjman parçası olarak da ele alınmış bulunan folklor müziğini modernize ederek verisi başarılı olmuş; filmde Semiha Berksoy'un "Ben Feministim" şarkısı ile konuşmalar "duo"ya dönüştüğü zaman Vasfi Roza'nın söylediği "Erkekler mi Çocuk Doğuracaklar?" şarkısı ve yine Vasfi'nin filmin sonlarına doğru Cahide'ye aşk ilân ederken söylediği "Kalbime doğdunuz siz çoban yıldızı gibi" başlangıçlı melodi büyük müzikalitesi olan parçalar olarak kulağa çarpmamaktadır. (Onaran, 1981: 215)

film olan "Cici Berber" ise diğer iki filme göre daha büyük bir başarı elde etmiştir.

Bu kez Muhlis Sabahattin turnede olduğu için, filmin müziklerini Mesut Cemil yapmış, sözlerini Mümtaz Osman düzenlemiştir. Bizce bu çalışma "Karım Beni Aldatırsa" ve "Söz Bir Allah Bir"deki Muhlis Sabahattin/Mümtaz Osman çalışmalarından daha verimli olmuştu.

Muammer'in söylediği "Göz Bakar Konuşmadan" adlı tango, "Her Sabah Kargalar" adlı fantezi parça ile İ. Galip'in söylediği "Başımdan Çıktı Canım", "Saçlarımız", "Eğer Aldanıyorsam" gibi fantezi parçalar veya fokstrotlar; Muammer ile Zozo'nun birlikte söyledikleri "Aşk Denen Şey Taze Bir Güldür", "Yalvarıyorum Sana", "Damarlarında Tutuşuyor Kan" ve "Yarım Bir Söğüt Dalı" adlı parçalar beste ve okunuş bakımlarından özlenen düzeyi bulmuştu. (Onaran, 1981: 218)

Yukarıdaki alıntının ikinci paragrafında belirtilen ve Muammer Karaca'nın filmde seslendirdiği "Göz Bakar Konuşmadan" adlı tangonun güftesinin ise Nazım Hikmet'e ait olduğu tespit edilmiştir.

Muhsin Ertuğrul'un 1930'larda çektiği "Cici Berber" filmi için Nazım'ın yazdığı bir şarkının sözlerini yine Mesud Cemil bestelemiştir.

Mesud Bey'in Nihavend'den yaptığı şarkı neredeyse 70 seneden beri hiçbir yerde çalınmadı, söylenmedi ve notası da zannedersem bugün benden başka hiç kimsede yok. İşte, bu şarkının sözleri:

Göz bakar konuşmadan

Söyler kalpten geçeni

El okşar duyurmadan

Kendine çeker seni

Al kan, hicrimi anlatırsın sen

Her yolun ışık olur

Yükselen nefeslerin

Dinle sesimi sevgili yavrum

Sana gözümlle, elimle değil

Sana sesimle yalvarıyorum

Al kan, hicrimi anlatırsın sen. (Bardakçı, 2001)

1933 yılında çekilerek gösterime giren ve bu yıla ait son

1 Bestekâr Sâdeddin Kaynak'ın da bu film için "Senin Yazın Kışa Benzer" isimli Hüseyini Şarkıyı bestelediği tespit edilmiştir.

Muhsin Ertuğrul, 1934 yılında ise müzik direktörlüğünü Cemal Reşit Rey'in yaptığı "*Aysel Bataklı Damın Kızı*" ve müzik direktörlüğünü Muhlis Sabahattin Ezgi'nin yaptığı "*Milyon Avcıları*" filmlerini çekmiştir.

Türk sinema tarihinde önemli bir yeri olan "*Aysel Bataklı Damın Kızı*" filmi dönemin sinema eleştirmenleri tarafından övgü toplamış ve başarılı bulunmuştur. "*Filmin müziğini Cemal Reşit Rey yapmıştı. Rey bu film için 'Uvertür', 'Mevsimler' başlıklarını taşıyan dört parça ve bir de Aysel rolü için şarkı yazmıştır.*" (Onaran, 1981: 241-242)

Filmde Cemal Reşit Rey'in bestelediği müzikler dışında tespit edilen: Güftesi Âşık Hıfzî'ye bestesi Tanbûrî Mustafa Çavuş'a ait Hisârbûselik Şarkı "*Dök Zülfünü Meydane Gel*", Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Bestenigâr Şarkısı "*Ben Seni Sevdim Seveli Kaynayıp Coştum*" ile "*Bursa İçinde Yalçın Kayalar*", "*Karanfil Oylum Oylum*", "*Ankara'nın Dağları Meyve Vermez*", "*Tamzara'da Vuruldum Tâ Köycek Duyuldum*" türküleri ve "*Harmandalı Zeybeği*" kullanılmıştır.² Sinema tonmaysteri Necip Sarıcı, filmin çekildiği sırada planlamada olmadığı halde, ihtiyaç duyulan sahnelerin altına sonradan eklenen bu müzikler için "döşeme müzik" tabiri kullanıldığını belirtmiştir.³

Muhsin Ertuğrul'un "*Milyon Avcıları*" filmi ise daha önceki operet filmleri kadar büyük ilgi toplayamamış olsa da filmdeki müzikler, halkın beğenisini kazanmıştır.

Filmin müziği yine Muhlis Sabahattin tarafından bestelenmiş; sözlerini de Mümtaz Osman yazmıştı. Besteler içinde özellikle Hazın'ın söylediği "*İstanbul'un Mavi Gökleri Altında*", "*Söz Vermiştin Sen Bana*" ve "*Güle Âşık Bülbul Gibiyim*" adlı olanları 1930'lu yıllar gençliğinin ağızından düşmemişti. Birinci şarkının filmin orijinal çevirimindeki "*Ja, der Himmel über Wien*"den esinlendiği anlaşıyor. (Onaran, 1981: 228)

Türkiye'de sinema sektörü 1934 yılı sonundan 1937 yılına kadar durgun bir dönem geçirmiş ve film çekilmemiştir. 1937 yılında yönetmenliği Nazım Hikmet'e ait olan "*Güneşe Doğru*" filmi çekilmiş ve filmin müzikli bölümlerinde ses sanatçıları Safiye Ayla ve Nergis Hanım ile tanbûrî Refik Fersan, kemençe'vi Fahire Fersan ve neyzen Tefik Kolaylı'nın yer aldığı tespit edilmiştir.⁴ 1938 yılında ise Muhsin Ertuğrul "*Aynaroz Kadısı*" filmi çekmiştir. "*Filmin mûsikîsi de oldukça başarılı idi. Alaturka mûsikîler Mes'ud Cemil Tel ve Cevdet Kozanoğlu'nun uyarlamaları ile gerçekleştirilmiş; ayrıca Cevdet Kozanoğlu yönetiminde bir saz heyeti icralarda bulunmuştu.*" (Onaran, 1981: 250-251) Filmin günümüze ulaşan yirmi dakikalık

bölümünde müzikli bir bölüm bulunmamaktadır.⁵

Durgun geçen ve Türk Sineması'nın gelişmekte olduğu bu dönemde yabancı yapım filmlerin Türkiye'de sıklıkla gösterime girdiği ve özellikle 1930'lu yılların sonuna doğru Mısır filmlerine daha fazla rağbet edildiği bilinmektedir. Bunun nedenlerinden biri de Avrupa'da başlayan İkinci Dünya Savaşı sebebiyle Amerika ve Avrupa yapımı filmlerin Türkiye'ye zor ulaşmasıdır. Mısır filmlerine daha fazla rağbet edilmesinin bir diğer nedeni ise radyolarda Türk Müziği'nin yasaklı olduğu yıllarda, halkın dinlediği Ümmü Gülsüm ve Abdülvahap gibi Mısır'ın ünlü ses sanatçılarının bu filmlerde yer almasıdır. Halkın Mısır filmlerine yönelik ilgisi, Türk sinema sektörü kadar dönemin hükümeti tarafından da takip edilmiştir. Sâdeddin Kaynak, bu durumla ilgili olarak Perde ve Sahne Dergisi'nde "*Türk Mûsikîsi ve Türk Filmciliği*" başlıklı yazısında şunları belirtmiştir:

Mısır'da yapılan "Harun Reşid" adlı filmin "İpek Film" stüdyosunda konuşma kısımları Türkçeye çevrildikten sonra esas mûsikînin Türk Mûsikîsi ile değiştirilip değiştirilmemesi hususunda film sahipleri arasında bir ihtilâf (anlaşmazlık) çıkmıştı. Memleketimize gelen Mısır mûsikîli filmlere halk, akın akın koşuyordu. Buna neden lüzum vardı? Bu filmde fazla olarak Mısır'ın en yüksek üç bestekârı çalışmış ve yine en yüksek okuyucusu okumuş, muntazam bir orkestra da filmde yer almıştı.

Sonra bu mûsikînin değiştirilip yerine Türk Mûsikîsinin konması da epeyce bir masrafa mâl olacaktı. Nihayet orijinal mûsikîli olan nüshadan ayrı olarak bir nüsha da Türk Mûsikîli olarak yaptırılmasına ve her ikisini de birden aynı zamanda halka göstermeğe karar vermek suretiyle bu ihtilâf hallolundu.

Türk Mûsikîsi ile dublajı yapılan kopya, aslına nazaran üç misli hâsılat yaptı. İşte bu zafer, artık bu parlak netice, film amillerini bir daha böyle bir tecrübeye kalkışmaktan vâreste kılmuş ve yabancı filmlerin artık Türk Mûsikîsi ile memlekette haklı olarak rağbet göreceği kanaatine varırmıştır ki, bu hâdise millî bünyemiz için her şeyden evvel bir olgunluk ve mümeyyiz (seçen) kudreti millî mûsikîmizde kabiliyetinin kesin bir delilidir. (Şen, 2003: 218)

O dönemde Mısır filmlerinin orijinal hallerinin yerine Türkçe seslendirmeli ve Türk Mûsikîli kopyalarının halk tarafından daha çok özümsemişi anlaşılmaktadır. Mısır filmlerinde dönemin ünlü Arap sanatçılarının yer alması, Türk seyircisi tarafından büyük ilgi görmüş ve bu ilgi dönemin yapımcılarına sinema açısından yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Ses sanatçılarının sinema filmlerinde rol alması Türk Sineması'nda Müzikli Film, Şarkılı Film ve Müzikal Film gibi türlerde yeni denemeler yapılmasına vesile olmuş; sinemanın radyo, tiyatro

2 Bu bilgi "Aysel Bataklı Damın Kızı (1934)" filmi izlenerek elde edilmiştir.

3 Bu bilgi Necip Sarıcı ile 15.11.2014 tarihinde yapılan görüşmede elde edilmiştir.

4 Bu bilgi "Güneşe Doğru (1937)" filmine ait afişten elde edilmiştir.

5 Bu bilgi "Aynaroz Kadısı (1938)" filminin günümüze ulaşan yirmi dakikalık bölümü izlenerek elde edilmiştir.

ve gazinolar gibi halkın yeni merak ve eğlence kaynağı olmasına sebep olmuştur.

3. 1939 – 1951 yılları arası (Gelişme Dönemi) Türk Sineması’nda Türk Müziği

1934 ile 1936 yılları arasında radyolarda Türk Müziği’nin yasaklanması üzerine halk, batı müziği yayını yapan radyo kanalları yerine, daha çok Mısır Radyosu’nu dinlemiş, ilerleyen yıllarda yasağın kalkmasına rağmen bu alışkanlık devam etmiş ve Arap coğrafyasının tartışmasız en büyük sanatçısı olan Ümmü Gülsüm ve Abdulvahap gibi sanatçıları dinlemeye başlamıştır. Yıllar geçtikçe Mısır’ın usta ses sanatçılarının şarkılı filmler çevirmesi ve bu filmlerin Türkiye’de gösterime girmesiyle Türk sinema tarihi yeni bir döneme girmiştir. Mısır filmlerinin fazla rağbet görmesini fırsat bilen film yapımcıları müziğin ön planda olduğu filmler çekmiştir. 1939 yılında, Mısır filmlerinin de etkisiyle Ziyâ Şakir’in senaryosunu yazdığı ve Muhsin Ertuğrul’un yönetmenliğinde ilk şarkıcı-oyuncu denemesi gerçekleştirilmiş ve filmin başrolünde dönemin usta ses sanatçısı Münir Nurettin Selçuk ile birlikte Feriha Tevfik oynamıştır. “Allah’ın Cenneti” adındaki bu filmin müzik direktörlüğünü usta bestekâr Sâdeddin Kaynak yapmıştır. Sâdeddin Kaynak, filmde kendi bestelediği eserlerin dışında klasik dönem bestekârlarının eserlerine de yer vermiştir.⁶

Bu film sayesinde Türk Sineması seyircisi, radyolardan keyifle ve hayranlıkla dinlediği, belki daha önce yüzünü hiç görmediği Münir Nurettin Selçuk’u beyaz perdede hem izleme hem de dinleme fırsatını bulmuştur.

Boğaziçi’nde zengin bir ailenin yaşayışını anlatan filmde dönemin sinema eleştirmenleri, Münir Nurettin Selçuk’un oyunculuğunu başarısız bulmuş olsalar da filde sözlü eserlerin yer aldığı bölümlerde bu yetersizliğin kaybolduğunu, sinema salonunun bir konser salonuna dönüştüğünü belirtmişlerdir.

Sâdeddin Kaynak/Vecdi Bingöl ikilisinin ürünü olan “Aşkın Isırabı”, “Aşkın İnleyişi”, “Aşkın Sesi”, “Deli Gönül” ve “Bu Masal Böyle Bitti” (Saçlarıma Ak Düştü) gibi yıllarca halkın dilinden düşmeyen güzel şarkılar’a ek olarak Münir Nurettin bu filmde, “Akşam... Yine Gölgen” ve “Yine Kalbim Coşar Ağlar Bu Gece” şarkılarıyla “Yürü Leylâ ki Ben Mevlâyı Buldum” söyleleriyle başlayan bir gazel de söylüyordu. Bu şarkıların çekildiği sahnelerde saz heyetini teşkil edenler içinde Artaki Candan, Nubar Tekyay, Fevzi Aslangil, Selahattin Pınar, Muhiddin ve Sadık’ın bulunduğu Necdet Mahfi’nin çalışma notlarında yazılı. Yine bu notlar arasında Mü-

nir’in filmde söylediği diğer bazı şarkıların adları da var: “Kalmadı Sabra Mecalim”, “Bak Ne Perişan Halim”, “Dertliyim Ruhuma Hicranımı Sardım da Yine” gibi. (Onaran, 1981: 259)

“Allah’ın Cenneti” filmine gitme şansına erişmiş, filmdeki eserlerle ilgili bir yazı kaleme almış olan şâir ve yazar Mehmet Çınarlı’nın, Milli Kültür dergisinde filmle ilgili yazdıklarının bazı bölümleri şöyledir:

Benim Münir Nureddin Selçuk’a hayranlığım, Allah’ın Cenneti filmi gördükten sonra başlamıştır. O film sinemacılık açısından büyük bir değer taşımaya dahi, o zamanın gençlerine Türk Müsiksini tanıtmaya ve sevdirmeye yönünden önemli bir hizmet görmüştür. Sâdeddin Kaynak tarafından Münir Nureddin’e sesinin bütün kudretini gösterme inkâmı verecek tarzda bestelenmiş olan yeni şarkılarla birlikte, Şakir Ağa’nın Yürük Semâini de tekrar dinleyebilmek için Allah’ın Cenneti filmine birçok kerre gittiğimi hatırlıyorum.

O filmin ne kadar plâğı çıktıysa piyasadan topladım. Kalplerden Dudaklara yükselen sesi dinle, Dertliyim ruhuma hicrânımı sardım da yine ve bunun gibi.

Ama “Bir dîlbere dil düştü ki”nin plâğını bulamamıştım. Sanırım fazla satmayacağını düşünerek, onun plâğını çıkarmamışlardı. (1981: 28-30)

Mehmet Çınarlı’nın yazısından da anlaşıldığı gibi o dönemin filmleri Türk Müziği eserlerinin halkla buluşturulması açısından da önem taşımaktadır. Hatta dönemin filmlerinde meşhur olan eserlerin plaklarının gazete ilanları verilerek de satışa sunulduğu tespit edilmiştir.⁷

Münir Nurettin Selçuk’un “Allah’ın Cenneti” filmi çekilmeden 9 yıl önce ilk kez solo konser veren ve frag giyerek sahneye çıkan ilk sanatçı olduğu da bilinmektedir.⁸ Münir Nurettin Selçuk’un hem sinema hem de kendi özgünlüğü sayesinde halka ulaşmasını Prof. Dr. Gülçin Yahya Kaçar Türk Müsiksi Üzerine Görüşler (Analiz ve Yorumlar) kitabında yer alan “Geleceğe bağlı, yeniliğe açık bir mûsiki adamı: Münir Nûreddin Selçuk” makalesinde şu şekilde ifâde etmiştir:

Münir Nûreddin Selçuk, halkla iletişim kurabilmiş ve halkın sanat seviyesini yükselten bir sanatkâr olmuştur. Türk müsiksini sadece eğlence müsiksi olarak değil sanat müsiksini olarak da tüketilebilmesini sağlamak, uzun soluklu eserleri, uzun konser saatleri boyunca dinletebilmek pek kolay görünmemektedir. Kırklı, ellili yıllara bakıldığında Münir Nûreddin Selçuk’un mükemmel, titiz icrâsı dinleyenlerini bu ağır repertuvarlar karşısında hiç mi hiç yormamıştır. (2009:172)

6 28.10.1939 tarihli Akşam Gazetesi’nde yer alan “Allah’ın Cenneti” filmi afişinde Dede Efendi, Şakir Ağa ve Üçüncü Selim’e ait eserlerin yer aldığı bilgisi bulunmaktadır.

7 29.10.1939 tarihli Akşam Gazetesi’nde “Allah’ın Cenneti” başlıklı ODEON şirketinin plak ilânı yer almaktadır.

8 Bu bilgiye “Yeni Gazete – Sanat Hayatında 50 yıl” makalesinden ulaşılmıştır.

1939 yılında “Allah’ın Cenneti” filmi dışında; yönetmenliği Faruk Kenç’e, müzik direktörlüğü Artaki Candan’a ait “Taş Parçası” ile yönetmenliği Muhsin Ertuğrul’a, müzik direktörlüğü ise Muhlis Sabahattin Ezgi’ye ait “Tosun Paşa” ve yine yönetmenliği Muhsin Ertuğrul’a ait olan müzik direktörlüğünü ise kimin yaptığına dair bir kayıt bulunmayan “Bir Kavuk Devrildi” filmleri çekilmiştir. “Bir Kavuk Devrildi” filmindeki eserleri, aynı zamanda filmde de oynayan Muallâ Gökçay seslendirmiştir. Muallâ Gökçay filmde: Şehnâz Dîvan “Vardım ki Yurdundan Ayağ Göçürmüş”, Hicazkâr Köçekçe “Yabandan Geldim Yabandan” ve Şehnâzbûselik Şarkı “Küçüksu’da Gördüm Seni” eserlerini seslendirmiş olup, bu film onun sinemada yer aldığı bilinen tek filmidir.⁹

Muhsin Ertuğrul, 1941 yılında Nazım Hikmet’in bir öyküsünden filme aldığı “Kahveci Güzeli” ile bir başka şarkıcı-oyuncu denemesiyle daha Münir Nurettin Selçuk’un beyaz perdede izlenmesini sağlamıştır. Filmin müzik direktörlüğünü yine usta bestekâr Sâdeddin Kaynak yapmıştır. Filmde Münir Nurettin Selçuk’la başrolü paylaşan Nezihe Becerikli’nin şarkı söylediği sahnelerdeki sesi ise yine bir diğer usta isim olan Müzeyyen Senar’a aittir. Film için bestelenen eserlerin filmin konusu ve filmdeki karakterlerle uyum içinde olduğu görülmektedir.

Film için: Mâhur Şarkı “Âlem Bîzar Oldu”, Karcıgar – Hicaz Şarkı “Aşıkım Bahârın Yeşil Gözüne”, Hüseyinî Şarkı “Ben Bir Çoban Kızıyım”, Hicaz Şarkı “Ben Bir Garip Kuşum, Yurdu Yuvam Yok”, Şehnâz Şarkı “Ben Şimdi Her Emelden”, Eviç Şarkı “Elâ Gözlerini Sevdığım Dilber”, Hicaz Şarkı “Garibiz Gurbet Bize Artık Bir Sıla Oldu”, Segâh Şarkı “Gördüm Gene Kahveci Güzelini Rüyamda”, Acemaşîran Şarkı “Keloğlan İsterse Eğer”, Nihâvend Şarkı “Kutlu Olsun Vezirimize”, Mâhur Şarkı “Nasıl Yanık Olmasın, Nağmeleri Sazımın”, Mâhur Şarkı “Rüzgârlarla Arkadaş, Bulutlarla Hem-Derdim”, Sultânîyegâh Şarkı “Ses Vermez Benim Kalbim, Değme Gönül Sesine”, Rast Şarkı “Uyan Prenses, Gözlerini Görsün Herkes”, Hicaz Şarkı “Yâd Eller Aldı Beni” ve Gerdâniye Şarkı “Zeyneb’im Uçtu Gitti” mısraları ile başlayan eserleri bestelenmiş fakat bunların on üç tanesi filmde kullanılmıştır.

Kahveci Güzeli filminin jeneriğinde Gerdâniye Şarkı “Zeyneb’im Uçtu Gitti”, Sultânîyegâh Şarkı “Ses Vermez Benim Kalbim, Değme Gönül Sesine”, Hüseyinî Şarkı “Ben Bir Çoban Kızıyım” ve Hicaz Şarkı “Yâd Eller Aldı

Beni” mısraları ile başlayan eserlerin güftelerinin Vecdi Bingöl’e ve Karcıgar – Hicaz Şarkı “Aşıkım Bahârın Yeşil Gözüne” mısra ile başlayan eserin güftesinin de Mustafa Nafiz Irmak’a ait olduğu belirtilmektedir.¹⁰

1942 yılında yönetmenliğini Adolf Körner’in yaptığı bir başka şarkıcı-oyuncu filmi izleyiciyle buluşmuştur. Başrolleri Müzeyyen Senar ve Malatyalı Fahri’nin paylaştığı “Kerem ile Aslı” filminin müzik direktörlüğünü ise Sâdeddin Kaynak yapmıştır.

Film, önce İstanbul’daki sinemalarda gösterime girer. Daha sonra Müzeyyen Senar, aynı akşam üç sinemada yapılacak galaları için İzmir’e gider. Çiçek, Arzu ve Efe Sinemalarında seyircilerin huzuruna çıkar ve bu filmde söylediği birkaç şarkıyı sunar. Mendilini kapan o devre in en ünlü sanatçısının çevirdiği filme koşar. Aradan bir yıl geçmiştir. Bir sabah gazeteyi açan Müzeyyen Senar, HA-KA film stüdyosunun yandığı haberini okur. Sonradan öğrenir ki, stüdyoyla birlikte, “Kerem ile Aslı” filmi de yanarak yok olmuştur. (Diki-ci, 2011:118)

Muhsin Ertuğrul 1940 yılında senaryosu Burhan Felek’e, müzik direktörlüğü Sâdeddin Kaynak’a ait “Nasreddin Hoca Düğünde” filmini çekmeye başlamış, fakat çeşitli sebeplerle filme ara verilmiş ve Ferdi Tayfur tarafından tamamlanarak 1943 yılında izleyiciyle buluşturulmuştur. Sâdeddin Kaynak, bu film için Karcıgar makamındaki “Serçeler Oynaşüyor, Kanları Kaynaşıyor” ve Acemaşîran makamındaki “Merhem Koyup Onarma Sînemde Kanlı Dağı” mısraları ile başlayan eserleri bestelemiş ve Müzeyyen Senar’da filmde hem rol almış hem de eserleri yorumlamıştır. “Nasreddin Hoca Düğünde” filminde Müzeyyen Senar’ın Acemaşîran Beste’yi seslendirdiği sırada saz sanatçıları yöneten kişi olarak bestekâr Sâdeddin Kaynak’da rol almıştır.¹¹

1943 yılında yönetmenliği Faruk Kenç’e ait “Dertli Pınar” filmi çekilmiş ve bu filmin müzik direktörlüğünü Sâdi Işılây gerçekleştirmiştir. 1944 yılında ise Faruk Kenç, senaryosu Muallâ Kenç’e ait “Hasret” filmiyle Münir Nurettin Selçuk’un bir kez daha beyaz perdede izlenmesini sağlamıştır. Sevdiği köylü kızı uğruna bir bestekârın yaptığı fedakârlığın öyküsünün anlatıldığı filmde diğer başrol oyuncusu ise Oya Sensev olup, filmin müzik direktörlüğünü Muhittin Sadak ve

10 Film için bestelenen eserlerin listesi Hasan Oral Şen’in 2003 yılında çıkarttığı Sâdeddin Kaynak kitabında yer alan bestekârın bestelediği tespit edilen eserlerin listesinden düzenlenmiş ve filmde kullanılan eserler ile jenerikte belirtilen bilgiler “Kahveci Güzeli” filmi izlenerek belirlenmiştir.

11 Bu bilgi “Nasreddin Hoca Düğünde (1943)” filminin günümüze ulaşan 3 dakikalık bölümü izlenerek elde edilmiştir.

9 Muallâ Gökçay’ın seslendirdiği eserler “Bir Kavuk Devrildi (1939)” filmi izlenerek elde edilmiştir.

Sâdi Işılay birlikte gerçekleştirmiştir. Filmde seslendirilen eserlerle ilgili bir bilgiye ulaşamamıştır.

1944 yılında Talat Artemel, birlikte büyüdüğü bir Osmanlı paşasının kızına âşık olan evlatlığın mutlulukla sonuçlanan aşk öyküsünün anlatıldığı “Hürriyet Apartmanı” filmini çekmiştir. Müzik direktörlüğünü yine Muhittin Sadak ve Sâdi Işılay’ın gerçekleştirdiği filmde sözlü eserleri Müzeyyen Senar seslendirmiştir.

1945 yılında yönetmenliğini Refik Kemal Ardu-man’ın yaptığı, Köroğlu destanının anlatıldığı “Köroğlu” filmi çekilmiştir. Müzik direktörlüğünü Muhittin Sadak ve Sâdi Işılay’ın yaptığı bu filmde sözlü eserleri Mustafa Çağlar seslendirmiştir. 1945 yılında çekilen bir diğer film ise Faruk Nafiz Çamlıbel’in bir oyunundan Necdet Mahfi Ayral tarafından senaryolaştırılan ve Muhsin Ertuğrul tarafından filme alınan “Yayla Kartalı” filmidir. Bir rastlantı sonucu büyük kentte ünlü bir ses sanatçısı olan Reşit’le sevgilisi Nermin’in dramının anlatıldığı filmin müzik direktörlüğünü Sâdeddin Kaynak gerçekleştirmiş, sözlü eserleri ise Necmi Rıza Ahıskan seslendirmiştir.

Filmin alaturka müziğini Sâdeddin Kaynak bestelemiş; şarkıları Necmi Rıza Ahıskan okumuştur. Bu şarkıların bir bölümü doğa karşısında okunmuş; birçoğu da Yayla Kartalı adı verilen müzikli oyunun dekorları önünde...

Şarkılar içerisinde, “Sararmış Çiçeğim, Yuvasız Kuşum”, “Leylâ Türküsü” gibi Necmi Rıza’nın okudukları dışında: “Tamburamin İnce Kıvrak Beli Var” ve “Ey Gönül Bir Derde Düştük” gibi Vasfi Rıza’nın (Zobu) okuduğu, Necip Celâl’in ünlü “Mazi” tangosu gibi Cahide’nin (Sonku) okuduğu parçalar da var.

Filmde alaturka müzikleri Sâdeddin Kaynak yönetiminde Hasan Tahsin (tambura), Nubar (keman), Yorgo (piyano), Edip (ut), Cemal (çello), Şükri (klârnet), Tûlûat Mızıkası’nda Vahram Abrak (kornet), Haralambo Bülbül (keman), Mehmet Kaykaç (davul) çalmış; alafranga müziği de Necdet Koyutürk yönetiminde Misak Perver ve Cabir Şereftuğ icra etmiştir. (Onaran, 1981: 298)

Sâdeddin Kaynak’ın “Yayla Kartalı” filmi için bestelediği eserler ise: Hüzzam Şarkı “Artık Bu Bahçede Ötmesin Bülbül”, Sûznâk Şarkı “Ey Gönül Bir Derde Düş-tün”, Acemkürdî Şarkı “Nişanlım Ayrı Benden, Canım Ayrı Bedenden”, Nihâvend Şarkılar “Öteden Bir Peri Bana El Eder” ve “Sararmış Çiçeğim, Yuvasız Kuşum” mısraları ile başlayan eserlerdir.¹²

Türk Sineması’nda 1946 yılından 1951 yılına ka-
12 Film için bestelenen eserlerin listesi Hasan Oral Şen’in 2003 yılında çıkarttığı Sâdeddin Kaynak kitabında yer alan bestekârın bestelediği tespit edilen eserlerin listesinden düzenlenmiştir.

dar 77 adet film çekildiği, ayrıca bu dönemde Müzikal ve Şarkılı Film türlerinde artış olduğu belirlenmiştir.¹³

Muhsin Ertuğrul, 1946 yılında bir Yörük obası beyinin kızı olan Hatçe ile çoban Selim’in, sonları ölümle biten aşk öyküsünün anlatıldığı “Kızılırmak-Kara Koyun” filmini çekmiştir. Müzik direktörlüğü Türk Halk Müziği’nin usta ismi Muzaffer Sarısözen tarafından yapılan filmdeki eserleri ise Mefharet Yıldırım ve Necmi Rıza Ahıskan seslendirmiştir.

Filmin bir parça tutarlı yönü mûsikîsi idi. Bu müziği, halk türkülerinden derleyen Muzaffer Sarısözen, yararlı bir çalışma yapmış; ama uygulamada bu çalışma, gereğince değerlendirilememiştir. Filmde bir yandan Sarısözen’in derlediği “Çiçekdağı”, “Karakoyun”, “Kızılırmak”, “Bülbüller Düğün Eyler”, “Menekşe Buldum Derede”, “Şu Dağların Çiçekleri Solmasın”, “Ekin Ektim Gül Bitti”, “Elleri Kolları Kınalı” gibi türküler tek tek ya da koro ile söylenirken; beri yandan Vasfi Rıza Zobu filmde, saz şairi olarak üstlendiği rol gereği “Penceresi Yeşil Boya”, “Süptürgesi Yoncadan” gibi türküler, “Yiğittir Hüseyin Yörük Beyidir” gibi deyişler söylemekte idi. Ancak Vasfi Rıza bu türküler kendilerine has bir ağızla değil; bir çeşit tekke müziği veya Karagözcü ağızıyla söylüyor; sesinin güzelliğine ve usule uygun okuyuşuna rağmen; bu tutumu, filmde yaratılmak istenen havaya uygun düşmüyordu.

Yukarıdaki türkülerle “Giydiğim Aldır” ve “Nasip Olsa Ben de Gitsem Yaylaya” girişli türküler de bazen alaturka korodan, bazen de Mefharet Yıldırım ve (özellikle Çoban’ın söylediği şarkılarda) Necmi Rıza Ahıskan tarafından söylendiği için film boyunca her zaman tam folklor müziğinin ruhu yaşatılamıyordu. (Onaran, 1981: 303-304)

Hâdi Hün 1946 yılında, köyün güzel kızıyla ona âşık iki gencin öyküsünün anlatıldığı “Harman Sonu – Köy Güzeli” filmini çeker. Filmin müzik direktörlüğü Zeki Duygulu ’ya aittir ve filmde sözlü eserleri aynı zamanda oyuncular arasında yer alan Suzan Yakar ve Cemil Cankat ile filmde rol almayan Necmi Rıza Ahıskan seslendirmiştir. Suzan Yakar’ın filmde 12 sözlü eser seslendirdiği bilinmekle birlikte bu eserlere ait bir belge veya film, arşivlerde bulunamamıştır. Bu film Gele-neksel Türk Tiyatrosu’nun son temsilcisi, orta oyunu ve tuluat sanatçısı İsmail Dümbüllü’nün ilk sinema filmi olması açısından da önemlidir. 1946 yılında yönetmenliği Ferdi Tayfur’a, müzik direktörlüğü Muhittin Sadak’a ait “Senede Bir Gün” filminin çekildiği bilinmektedir. Bu yıl içinde ayrıca müzik direktörlüğünü Muhittin Sadak

¹³ Bu bilgiler Ağah Özgüç’ün 2012 yılında çıkarttığı Ansiklopedik Türk Film-leri Sözlüğü esas elde edilmiştir.

ve Sadi Işıl'ın birlikte yaptığı, yönetmenliği Şakir Sırmalı'ya ait "Unutulan Sır-Domaniç Yolcusu" filmi göze çarpmaktadır. Filmdeki sözlü eserleri ise Sabite Tur Gülerman seslendirmiştir. "Unutulan Sır-Domaniç Yolcusu" filmi 1948 yılı Yerli Film Müsabakasında "En Çok Muvaffak Olmuş Film" ve "En İyi Orijinal Şarkı" ödülleri almıştır. (Özgüç, 2012: 45).

1947 ve 1948 yıllarındaki filmler incelendiğinde, müzik direktörü olarak en çok Türk Müziği'nin önemli bestekârlarından keman sanatçısı Sâdi Işıl'ın adının geçtiği görülmektedir. Sadi Işıl bu dönemde; yönetmenliği Faruk Kenç'e ait "Karanlık Yollar", yönetmenliği Vedat Örfi Bengü'ye ait "Kılıbıklar", yönetmenliği Kani Kıpçak'a ait "Yuvamı Yıkamazsın", yönetmenliği Seyfi Havaeri'ne ait "Damga", yönetmenliği Talat Artemel'e ait "Sönen Rüya", yönetmenliği Baha Gelenbevi'ye ait "Yanık Kaval" ve "Çıldırın Kadın" filmlerinin müziklerini yapmıştır. "Çıldırın Kadın" filminin sözlü eserlerini ise plak dolduran ilk Türk kadın sanatçı olan Fikriye Şakrakes seslendirmiştir.¹⁴

Bu yıllar içerisinde Vedat Örfi Bengü'nün yaptığı "Düşkünler – Beyaz Baykuş" filminde sözlü eserleri seslendiren ve filmde rol alan Suzan Yakar'ın ismi yer almaktadır. Yine aynı yıllarda yönetmenliği Şadan Kâmil'e ait "Efe Aşkı" filminde ise müzik direktörü olarak Şefik Gürmeriç görev almış, filmdeki sözlü eserleri ise Müzeyyen Senar ve Necmi Rıza Ahıskan seslendirmiştir.

Önceki yıllarda filmlerde başrol oyuncusu ve sözlü eserleri seslendiren isim olarak görülen usta sanatçı Münir Nurettin Selçuk; 1947 ve 1948 yıllarında müzik direktörü olarak ilk kez, yönetmenliği Şadan Kâmil'e ait "Gençlik Günahı" ve "Seven Ne Yapmaz" filmlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu yıllarda Münir Nurettin Selçuk'un yanı sıra müzik direktörü olarak; Kadri Şençalar, yönetmenliği Seyfi Havaeri'ne ait "Yara"; Baki Çallıoğlu, yönetmenliği Vedat Örfi Bengü ve Ertuğrul Sâdi Tek'e ait "Canavar"; Zeki Duygulu, yönetmenliği Sami Ayanoğlu'na ait "Harmankaya" ve Muhlis Sabahattin Ezgi ise yönetmenliği Turgut Demirağ'a ait "Bir Dağ Masalı" filmlerinde görülmektedir. "Bir Dağ Masalı" filminin sözlü eserlerini seslendiren isim yine Fikriye Şakrakes'dir.

1947 yılında çekilen filmler arasında yönetmen-

14 Fikriye Şakrakes'in plak dolduran ilk Türk Kadını olduğuna dair bilgi Melih Duygulu ve Cemal Ünlü'nün "Son Yüzyılda Türkiye'nin Müzik Hayatı" makalesinden elde edilmiştir.

liğini Talat Artemel'in yaptığı "Sonsuz Acı" filmi de yer almaktadır. Filmdeki eserleri bestekâr Sâdeddin Kaynak bestelemiş, Safiye Ayla ve Sâdi Hoşses'de seslendirmiştir.¹⁵

Bestekâr Sâdeddin Kaynak, "Sonsuz Acı" filmi için; Hicaz Şarkı "Bitti Her Emel Bitti", Muhayyerkürdî Şarkı "Gönül Başbaşa Verip Sevişmek Hevesinde", Mâhur Şarkı "Gönül Dağlar Gibi, Yalçındır Sarptır", Nihâvend Tango "Hayat Garip Bir Rüyâdır", Karcıgar Şarkı "Kırpiği Oyalı Kız" ve Muhayyerbûselik Şarkı "Pınar Başında Sandım, Bir Söğüt Dalı Ayşem" mısraları ile başlayan eserleri bestelemiştir. Bu eserlerin güftesi ise Vecdi Bingöl'e aittir.¹⁶

1948 yılında ise Sâdeddin Kaynak iki filmde müzik direktörü olarak görülmektedir. Bu filmlerden birincisi yönetmenliği Vedat Örfi Bengü'ye ait "Sızlayan Kalp-Beyaz Zambak" filmidir. Filmde sözlü eserleri, aynı zamanda oyuncular arasında yer alan Suzan Yakar (Rutkay) seslendirmiştir. Sâdeddin Kaynak film için; Hüzzam Şarkı "Beni Hüznümle Bırak", Nevâ Bûselik Şarkı "Elbet Gönüllerde Sabah Olacak", Rast Şarkı "Mes'ud Bugün Gönüller" ve Nihâvend Şarkı "Neden Uzaklaşıyor Saadet Aramızdan" mısraları ile başlayan eserleri bestelemiştir. Turgut Demirağ'ın yönettiği "Kanlı Taşlar" filminde ise eserleri Hamiyet Yüceses ve Lezize Ökte seslendirmiştir. Sâdeddin Kaynak'ın bu film için bestelediği eserler ise şunlardır: Kürdîlihiczakâr Şarkı "Ay Saçlarımı Koyda Tararken", Acemaşiran Şarkı "Bulutlar Kokunu Getirir Bana", Uşşak Şarkı "Gemi Yedekte Bayrak Direkte", Nevâ-Nikrîz Türkü "Hançerim Bileğide Zağlanır Gide Gide", Nihâvend Şarkı "Hayatın Her Neş'esini, Evlilik Verir İnsana", Nihâvend Şarkı "Hicran Beni Bir Nağme Gibi Sardı Derinden", Nihâvend Şarkı "Ne Dert Kalır Ne Hüznün" ve Hicaz-Bûselik Şarkı "Nice Yıllar Geldi Geçti".¹⁷

1949 yılında müzik direktörü belli olmayan, sözlü eserlerini Fikriye Şakrakes'in seslendirdiği bilinen, Vedat Örfi Bengü'nün yönettiği "Ayşe'nin Duası" filmi göze çarpmaktadır. Aynı yıl yönetmenliği Aydın Arakon'a, müzik direktörlüğü ise Metin Bükey'e ait "Efsuncu Baba", yönetmenliği Kani Kıpçak'a ait "Ölünceye Kadar Seninim" ve yönetmenliği Şadan Kâmil'e ait "Din-

15 Bazı sinema kaynaklarında "Sonsuz Acı (1947)" filminin müzik direktörü olarak Sâdi Işıl ve Muhittin Sadak'ın da adı geçmektedir.

16 Film için bestelenen eserlerin listesi Hasan Oral Şen'in 2003 yılında çıkarttığı Sâdeddin Kaynak kitabında yer alan bestekârın bestelediği tespit edilen eserlerin listesinden düzenlenmiştir.

17 Film için bestelenen eserlerin listesi Hasan Oral Şen'in 2003 yılında çıkarttığı Sâdeddin Kaynak kitabında yer alan bestekârın bestelediği tespit edilen eserlerin listesinden düzenlenmiştir.

meven Sızı" filmlerindeki sözlü eserleri Hamiyet Yüceses seslendirmiştir. Ses sanatçısı Necmi Rıza Ahıskan ise; yönetmenliği Seyfi Havaeri'ne, müzik direktörlüğü Kadri Şençalar'a ait "*Gönülden Yaralılar*" filminde sözlü eserleri Müzeyyen Senar'la, yönetmenliği Baha Gelenbevi'ye müzik direktörlüğü Sadi Işılai'a ait "*Kanlı Döşek*" filminde ise Hamiyet Yüceses ile birlikte seslendirmiştir.

Yine aynı yıl yönetmenliğini Turgut Demirağ'ın yaptığı "*Ya İstiklâl Ya Ölüm-Fato*" filminin müzik direktörlüğünü müzikolog, folklor uzmanı ve usta sanatçı Sâdi Yaver Ataman'ın yaptığı ve eserlerin bazılarını Perihan Altındağ Sözeri'nin seslendirdiği görülmektedir. Filmde; Sâdi Yaver Ataman Memleket Saz ve Ses Birliği'nin seslendirdiği "*Şu Dalmadan Geçtin Mi? (Yörük Ali)*", "*Köprüyü Dolanma Köprü Yıkıktır*", "*Alıverin Sandığımdan Kürkümü*" türküleri ile "İzmir'in Dağlarında Çiçekler Açar" marşı ve Perihan Altındağ Sözeri'nin seslendirdiği "*Duman Duman Olmuş Karşiki Dağlar*" uzun havası yer almaktadır.¹⁸

Ayrıca 1949 yılında yönetmenliğini Şadan Kâmil'in yaptığı "*Uçuruma Doğru*" filminde müzik direktörü olarak Baki Çallıoğlu görev almıştır. Bu yıl içerisinde en çok tartışma yaratan film ise yönetmenliğini Lütfi Akad'ın yaptığı, müzik direktörlüğü Sâdi Işılai'a ait olan "*Vurun Kahpeye*" filmi olmuştur ve Kurtuluş Savaşı sırasında işgal kuvvetlerine karşı çıktığı halde, bir iftira sonucu padişah yanlısı kişiler tarafından linç edilen Aliye öğretmenin hikâyesinin anlatılmıştır. Film jeneriğinde, müzikleri idare edenin Sâdi Işılai, eserleri seslendirenlerin ise Mustafa Çağlar, Kemal Gürses, Mustafa Kovancı, Mediha Fidan ve Kemal Gürses idaresinde 60 kişilik koro olduğu, mevlit sahnelerini hazırlayıp idare edenin Eyyübî Ali Rıza Şengel, mevlithanın ise Kemal Gürses olduğu belirtilmiştir.

"*Vurun Kahpeye*" filminde sırasıyla; "*Ey Bülbül Güzel Kuş Şimdi Sen Nerdesin*" Çocuk Şarkısı, "*Dağ Başını Duman Almış*" Marşı, "*Pınar, Gözü Yaşlı Pınar*" Çocuk Şarkısı, Hicaz Şarkı "*Ada Sahillerinde Bekliyorum*", "*Aç Kapıyı Bezirgân Baş*" Oyun Şarkısı, Neyzen Yusuf Paşa'nın Rast Peşrevi, Güftesi Niyâzî Mısırî'ye Bestesi Zakir-Şeyh Ahmet Efendi'ye ait Tebriz makâmındaki "*Doğdu ol Sadr-ı Risâlet Bastı Arş Üzre Kadem*" ilâhisi, Mevlid-i Şerif'in Velâdet Bahrinin bir bölümü, Sûznâk Kasap Oyun Havası, "*Ankara'nın Taşına Bak*" Marşı,

"*Ağlarsanız Mahsun Olur Bu Sevgili Ananız*" sözleriyle başlayan ve tespit edilemeyen bir eser, "*Mülkiye (Ey Vatan)*" Marşı, Erzincan yöresine ait "*Yeşil Kurbağalar Öter Göllerde*" Uzun Havası, güftesi Yûnûs Emre'ye ait "*Her Kaçan Anarsam Seni*" sözleri ile başlayan kaside yer almaktadır.¹⁹

Türk sinema tarihinin müzik açısından en önemli yıllarından biri de 1950 yılıdır. Bu yıl müzik, filmlerde daha ön plana çıkmaktadır. Yönetmen Ömer Lütfi Akad, Ekrem Reşit Rey'in yazdığı ve müziklerini Cemal Reşit Rey'in yaptığı Lüküs Hayat operetini senaryolaştırarak beyaz perdeye taşımıştır. Müzik direktörlüğünü Karlo Kapoçelli'nin yaptığı "*Lüküs Hayat*" operet filminde 14 sözlü eserlerin yer aldığını 02 Nisan 1950 tarihli Cumhuriyet Gazetesi ilanından bilinmektedir. Elimizde bulunan 87 dakika 9 saniyelik filmde ise "*Lüküs Hayat*", "*Erkekler*", "*Memiş Seni Seviyorum*", "*Ah Berelim*", "*Bal-kabak*" ve "*Bana Ne Gerek*" adlı eserler yer almaktadır.²⁰

Yönetmenliği Çetin Karamanbey tarafından yapılan "*Çete*" ve yönetmenliği Orhan Arıburnu'ya ait "*Yüzbaşı Tahsin*" filmlerinin müzik direktörlüğünü Baki Çallıoğlu yapmıştır. "*Yüzbaşı Tahsin*" filminde "*Bir Gizli Emelle Ben Seni Sevdim*" şarkısını Perihan Altındağ Sözeri, "*Göz Göz Olmuş Bu Milletin Yarası*" türküsünü Baki Çallıoğlu ve "*Dağ Başını Duman Almış*" marşını koro seslendirmiştir.²¹

1950 yılında Sâdeddin Kaynak'ın müzik direktörlüğünü yaptığı iki film bulunmaktadır. Yönetmenliği Semih Evin'e ait olan "*Allah Kerim*" filminde, bestekârın "*Cihandan Göç Ederim*" adlı Rast Mersiyesi yer almıştır. Yönetmenliği Vedat Örfi Bengü'ye ait olan "*Estergon Kalesi*" filminde müzik direktörü olarak Sâdeddin Kaynak'ın yanı sıra "*Serhat Türküleri*"nin kaynak kişisi olan Kemal Altınkaya'da yer almaktadır. Filmdeki eserleri Perihan Altındağ Sözeri ile birlikte aynı zamanda filmde de rol alan Ahmet Üstün seslendirmiştir.²²

Bu yıl içinde yönetmenliğini Vedat Örfi Bengü'nün yaptığı "*Ateşten Gömlek*" filminde müzik direktörünün Şefik Gürmeriç, "*Bir Fırtına Gecesi*" adlı filmde ise eserleri seslendiren sanatçının Safiye Ayla olduğu bilinmektedir. Yönetmenliğini Vedat Ar'ın yaptığı, müzik direktörü tespit edilemeyen "*Üçüncü Selim'in Gözdesi*"

18 Bu bilgiler "Ya İstiklâl Ya Ölüm - Fato (1949)" filmi izlenerek elde edilmiştir.

19 Bu bilgiler "Vurun Kahpeye (1949)" filmi izlenerek elde edilmiştir.

20 Bu bilgi "Lüküs Hayat (1950)" filmi izlenerek elde edilmiştir.

21 Bu bilgi "Yüzbaşı Tahsin (1950)" filmi izlenerek elde edilmiştir.

22 Filme ait bilgiler 04.12.1950 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yer alan "Estergon Kalesi" filmi afişinden elde edilmiştir.

filmde ise dönemin önemli iki ses sanatçısı başrol oynamıştır Münir Nurettin Selçuk Sadullah Ağa rolüyle, Perihan Altındağ Sözeri ise Mihriban Sultan rolüyle filmde yer almış ve Sadullah Ağa'nın eserlerini seslendirmişlerdir. III. Selim'in gözdesi Mihriban Sultan'a âşık olan bestekâr Sadullah Ağa'nın öykünün anlatıldığı filmde seslendirilen eserlerden yalnızca Bayâttaraban Beste "Bülbül-İ Dil Ey Gül-İ Rânâ Senindir Sen Benim" ve Muhayyer Yürük Semâi "Bir Elif Çekti Yine Sîneme Cânân Bu Gece" tespit edilebilmiştir.²³ Yine 1950 yılında, yönetmenliğini Faruk Kenç'in yaptığı "Çakırcalı Mehmet Efe" filminin müzik direktörlüğünü ise Sâdi Yaver Ataman yapmıştır. Sâdi Yaver Ataman, aynı zamanda yönetmenliği Semih Evin'e ait olan, "Sihirli Define" filmde hem koro şefi olarak rol almış hem de filmde türkülerini tertip etmiş, halk oyunları bölümü ile Halk Müziği Korosunu yönetmiştir. Bu filmde ses sanatçıları Perihan Altındağ Sözeri, Safiye Ayla, Müzeyyen Senar, Sabite Tur Gülerman ve Ahmet Üstün filmin müzikli sahnelerinde solist olarak rol alırken; Sadi Işılay, Selâhattin Pınar, Fevzi Aslangil, Hüseyin Coşkun, İsmail Kömürcü, Ali Küçük, Salih Orak, İzzettin Ökte ve Kadri Şençalar ise sazende olarak rol almaktadır. Aynı zamanda solo müziklerin idaresini yapan İsmail Şençalar ve Necati Tokyay gibi Türk Müziği'nin usta isimlerinin filmde rol alması dikkat çekici bir unsurdur.

"Sihirli Define" filmde Ahmet Üstün "Süt İçtim Dilim Yandı" ve "İlimon Ektim Taşa" türkülerini; Müzeyyen Senar "Senden Bilirim Yok Bana Bir Fâide Ey Gül" şarkısını, "Kime Kin Ettin de Giydin Alleri" mayasını, "Merdivenden Tıkır Mıkır İnerken (Gesi Bağları)" ve "Bursa'lı Mısın Kadifeli Gelin" türkülerini seslendirmiştir. Bununla birlikte Perihan Altındağ Sözeri "Pencereden Kar Geliyor, Gurbet Bana Zor Geliyor" uzun havası ve "Kaleden İniş Mi Olur" türküsü ile Arapça olarak "Ghanilli Shwa-ye" şarkısını; Safiye Ayla "Var Mı Hacet Söyleyin Ey Gül Tenim" ve "Menekşe Gözler Hülyâltı" şarkıları ile "Şahane Gözler Şahane" Rumeli Türküsünü; Sabite Tur Gülerman ise "Sabah Olsun Ben Şu Yerden Gideyim" mısraı ile başlayan şarkıyı ve "Aşağıdan Geliyor Türkmen Koyunu" türküsünü seslendirmiştir. "Aşağıdan Geliyor Türkmen Koyunu" türküsünün "Tiridine, Tiridine, Tiridine Bandım; Bedava Mı Sandın, Para Verip Aldım" sözlerinde sahnede Sabite Tur Gülerman'a tanburuyla refakat etmekte olan usta sanatçı Selâhattin Pınar'ın da türküyü söylediği belirlenmiştir.

Yine "Sihirli Define" filmde Sâdi Yaver Ata-

²³ Bu bilgiler "Üçüncü Selim'in Gözdesi" (1950) filminden ulaşılabilen 10 dakikalık bölümden elde edilmiştir.

man'ın yönettiği halk müziği korusu "Fındıklı Bizim Yolumuz", "Merdivenim Kırk Ayak", "Servi Kavak, Uzun Kavak", "Öte Yakaya Geçelim, Atlara Yonca Biçelim", "Düriye'min Güğümleri Kalaylı" ve "Güveyi Dama Çıkamaz, Çıkıp Da Akça Saçamaz" türkülerini seslendirmiştir. İsmi tespit edilemeyen bir kadın solist filmin sonunda "Ben Yârımı Gördüm Boylu Boyunca" türküsünü okumuş, ayrıca "Sihirli Define" filmde serbest bir Oyun Havası ile Kemençeci Vasilâki'nin Kürdîlihiczâr Peşrevi fon müziği olarak kullanılmıştır.²⁴

Ayrıca 1950 yılında müzik direktörlüğü Kadri Şençalar'a ait olan iki film çekilmiştir. Bu filmler; yönetmenliğini Avni Dilligil'in yaptığı "Oğlum İçin" ve yönetmenliğini Mehmet Muhtar'ın yaptığı "İstanbul Geceleri" filmleridir. "İstanbul Geceleri" filmde ses sanatçıları Müzeyyen Senar, Hamiye Yüceses, Mustafa Çağlar, Aziz Şenses, Abdullah Yüce ve Ahmet Üstün ile birlikte saz sanatçıları Hakkı Derman, Şerif İçli, Selâhattin Pınar, İsmail Şençalar, Kadri Şençalar, Şükrü Tunar, Aleko Bacanos, Coşkun Kardeşler rol almışlardır. Ayrıca filmde yabancı müzikler ve danslarda Rüçhan Çamay, Seska Akses, Jak Balesi ve Zıt Kardeşler'in isimleri geçmektedir. Filmde koro "Ah Güzel İstanbul, Benim Sevgili Yârim" ; Aziz Şenses "Çarşamba'yı Sel Aldı" ve "Derdi Çoğalırmı Diyor" ve Ahmet Üstün "Gül Kokulu Saçların, Menekşe Bakışların" mısraı ile başlayan şarkıyı seslendirmiştir. Bu eserlerin yanı sıra Hamiyet Yüceses gazelli olarak "Ne Yamandır Dil-i Bî-Çâreye Olsa Müşteri" mısraı ile başlayan şarkıyı ve "Salına Salına Suyu Gidersin" türküsünü; Abdullah Yüce "Bu Ne Sevgi Ah, Bu Ne İstirap"; Müzeyyen Senar "Meftunun Oldum Ey Vech-i Ahzen" ile "Ferayî'dir Kızın Adı" mısraı ile başlayan eserleri seslendirmiştir. Ayrıca filmde "Arap Çiftetellisi" Oyun Havası olarak kullanılmıştır.²⁵

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada incelediğimiz 1914– 1951 yılları arasında, Türk Sineması'nda gerek müzik direktörü gerekse ses ve saz sanatçısı olarak filmlerde yer almış kişilerin sayıca fazla olması dikkat çekmektedir. Başlangıç ve Gelişme Dönemi olarak belirtilen yıllar içinde çekilen filmlerden yalnızca 12'si temin edilebilmiş ve izlenmiştir.

1914 yılından 1946 yılına kadar çekilen 61 filmin 18'inde müzik direktörü olarak; Hasan Ferit Alnar, Hüseyin Sâdeddin Arel, Mes'ud Cemil Tel, Muhlis Sabahat-

²⁴ Bu bilgiler "Sihirli Define (1950)" filmi izlenerek elde edilmiştir.

²⁵ Bu bilgiler "İstanbul Geceleri (1950)" filmi izlenerek elde edilmiştir.

tin Ezgi, Cemal Reşit Rey, Neyzen Tevfik Kolaylı, Cevdet Kozanoğlu, Artaki Candan, Sâdeddin Kaynak, Sâdi Işılay ve Muhittin Sadak'ın yer aldığı tespit edilmiştir. Bu yıllar içerisinde ses sanatçıları; Safiye Ayla, Münir Nurettin Selçuk, Müzeyyen Senar, Muallâ Gökçay ve Malatya'lı Fahri'nin filmlerde hem rol aldığı hem de filmlerdeki eserleri seslendirdikleri, bu isimler dışında Nergis Hanım, Mustafa Çağlar ve Necmi Rıza Ahıska'nın ise sadece filmlerdeki eserleri seslendirdikleri tespit edilmiştir. Yine bu yıllarda çekilmiş filmlerde saz sanatçıları; Artaki Candan, Nubar Tekyay, Fevzi Aslangil, Selâhattin Pınar, Muhiddin ve Sadık Bey'lerin rol alarak sanatçı veya sanatçılara refakat ettikleri; tanbûri Refik Fersan, kemençe'vi Fahire Fersan ve neyzen Tevfik Kolaylı'nın ise rol almadan sanatçılara refakat ettikleri tespit edilmiştir.

1946 yılından 1951 yılına kadar çekilen 77 filmin 35'inde müzik direktörü olarak; Muzaffer Sarısözen, Sadi Işılay, Muhittin Sadak, Zeki Duygulu, Şefik Gürmeriç, Baki Çallıoğlu, Kadri Şençalar, Karlo Kapoçelli, Metin Bükey, Muhlis Sabahattin Ezgi, Münir Nurettin Selçuk, Sâdeddin Kaynak, Kemal Altınkaya, Sâdi Yaver Ataman ve Zeki Duygulu yer almıştır. Bu yıllar içerisinde ses sanatçıları; Fikriye Şakrakes, Necmi Rıza Ahıska, Baki Çallıoğlu, Sâdi Hoşses ve Lezize Ökte, Kemal Gürses, Mustafa Kovancı, Mediha Fidan'ın filmlerdeki eserleri seslendirdikleri; Safiye Ayla, Perihan Altındağ Sözeri, Münir Nurettin Selçuk, Suzan Yakar, Müzeyyen Senar, Hamiye Yüceses, Sabite Tur Gülerman, Mustafa Çağlar, Aziz Şenses, Abdullah Yüce ve Ahmet Üstün'ün ise filmlerde hem rol aldığı hem de eserleri seslendirdikleri tespit edilmiştir. Yine aynı yıllarda çekilmiş filmlerde saz sanatçıları; Hakkı Derman, Şerif İçli, Selâhattin Pınar, İsmâil Şençalar, Kadri Şençalar, Şükrü Tunar, Aleko Bacanos, Coşkun Kardeşler, Sâdi Işılay, Fevzi Aslangil, Hüseyin Coşkun, İsmail Kömürcü, Ali Küçük, Salih Orak, İzzettin Ökte ve Necati Tokyay'ın rol alarak sanatçı veya sanatçılara refakat ettikleri; Kemal Gürses ve Sâdi Yaver Ataman'ın koro şefi olarak görev aldığı, bazı filmlerde ise mevlit sahnelerini hazırlayıp idare edenin Eyyûbî Ali Rıza Şengel olduğu belirlenmiştir.

Türk Sineması'nda yer alan Türk Müziği konusu bu çalışma için Başlangıç ve Gelişme Dönemi olarak incelenen 1914 – 1951 yılları arası dönemde; çekildiği belirlenen toplam 138 film içerisinde 53'ünün müzik direktörü tespit edilebilmiştir. 22 ses ve 23 saz sanatçısının filmlerde gerek rol alarak gerekse sadece eser icrâlarında yer aldığı belirlenmiştir.

Filmler için bestelenen eserlerin çoğunda günümüzde de çok kullanılan Nihâvend, Hicaz, Nikrîz,

Hüzzam, Hüseyinî, Acemaşîran, Kürdîlihicazkâr, Sabâ, Şehnâz, Mâhur, Eviç, Sultanîyegâh vb. makamların kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra önemli Türk müziği formlarından: Beste, şarkı, kasîde, uzun hava, türkû, marş, çiftetelli, çocuk şarkıları, peşrev, oyun havaları gibi formların kullanıldığı tespit edilmiştir.

Form, mûsikî kalıbdır, ritmik ve melodik düzendir. Nasıl ki şiirde, romanda, konuşmada, edebiyat sanatının bütün dallarında duygu ve düşünceleri ifade eden cümleler var ise, mûsikî sanatında da duygu ve düşünceleri ifade eden cümleler vardır. Bu cümleler birleşerek bir ifade meydana getirir. Bir kompozisyon oluşturur. (Kaçar, 2012:293)

Filmlerin müzik direktörleri ve bestekârlarının ustalığı sayesinde; filmler için bestelenen veya daha önce bestelendiği hâlde kullanılan eserlerin, Türk Müziği form ve makamları kullanılarak sahnelerle bütünlük sağladığı belirlenmiştir. Filmlerde kullanılan eserlerde müziğin, film konusu ile bütünlük sağlamasına öncelik verildiği ve uygun formda eserlerin kullanıldığı görülmüştür. Savaş temalı filmlerde marş, kahramanlık türkûleri ve ağıtlar öne çıkarken; Osmanlı Dönemi'nin anlatıldığı filmlerde o dönemlerin bestekârlarına ait eserlerin; köy temalı filmlerin genelinde türkûler ve uzun havalar ile folklorik özellikteki eserlerin; gazino sahnelerinin yer aldığı filmlerde ise dönemin ünlü ses ve sanatçıları tarafından yine dönemin en sevilen eserlerinin seslendirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca filmlerin genel konusu veya sahne ile alakalı bölümlerde gazelhan, hafız ve önemli mutasavvıfların yer aldığı belirlenmiştir. Ulaşıp izlenen filmlerde ve filmlerler alakalı dokümanlarda Türk Müziği eserlerinin dışında; Franz Schubert, Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart ve Ludwig Van Beethoven gibi ünlü Batı Müziği bestecilerinin eserlerinden bölümlerin fon müziği olarak kullanıldığı, Türkiye'de filmlerin çekildiği dönemlerde Amerika ve Avrupa'da popüler olan sözlü eserlerin, filmlerin konusuyla alakalı olarak uygun yerlerde kullanıldığı da tespit edilmiştir.

Çekilen filmler sayesinde dönemin önemli bestekârları ile Türk Müziği ses ve saz sanatçıları, isimlerini radyolar haricinde beyaz perdede de duyurma şansını yakalamışlardır. Bu durum sayesinde sinema; Türkiye'de alternatif bir eğlence kaynağı olarak radyo, tiyatro ve gazinoların önüne geçmiştir. Araştırma ve incelemeler sonucunda; birçok filmin jenerik veya ilanlarında, müzik direktörü ile sözlü eserleri seslendiren ses ve refakat eden saz sanatçıların isimlerinin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu durumun büyük bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Ayrıca 1914-1951 yılları arasına ait izlenen filmlerin birçoğunun jeneriğinde, filmin

genelinde kullanılan müziklere emek veren herkesin isimlerinin belirtildiği görülmektedir. Günümüzde bu gibi konuların göz ardı edildiği ve filmin en önemli unsurlarından biri olan müziğine emeği geçen kişilere gereken önemin verilmediği düşünülmektedir.

Türkiye coğrafyası kültürel kimlikler açısından çok zengin bir ülkedir. Bu zenginlik dolayısıyla müzik dağarcına da yansımıştır. Türkiye, diğer bir deyişle uygarlığın beşiği olan Anadolu toprakları, eski çağlardan beri pek çok kavimleri, devletleri ve imparatorlukları bünyesinde barındırmış, büyük medeniyetlere ve değişik kültürlere ev sahipliği yapmıştır.... Müslüman, Yahûdî ve Hristiyanların birlikte yaşadığı, farklı dillerin konuşulduğu, farklı geleneklerin yaşatıldığı, değişik kültürlerin birbirlerinden etkilendiği bir bölge olmuştur. Bir taraftan Âşık Veysel'i, bir taraftan Dede Efendi'yi, bir taraftan Maftirim Korosu'nu dinleme imkânını bu topraklarda bulabiliyoruz. Şehirden şehire fark eden halk oyunları, ağıtlar, uzun havalar, bozlaklar, ninniler, türküleri, şarkılar ulusal müzik kültürümüzün zenginliğini göstermektedir (Kaçar, 2009:157).

Türk Müziği, çok geniş bir dünya coğrafyasında ve uzun bir tarihî süreç içerisinde yaşamış olan Türk topluluklarının müziğidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet dönemine devredilen büyük bir sosyal ve kültürel mirâsıdır. Halk Müziği, Sanat Müziği olarak ayrı ayrı pek çok adlar verilse de aynı ağacın dalları gibidir. Türk insanının duygularını, hayâtını, yaşayışını, sevincini, acısını dile getirmiştir (Kaçar, 2009: 169).

Prof. Dr. Gülçin Yahya Kaçar'ın da ifade ettiği gibi yüzyıllardır üzerinde yaşadığımız Anadolu ve Rumeli topraklarında, kültürel etkileşimler sonucu zenginleşen müziğimizin diğer sanat dallarıyla iç içe olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Başlangıç ve Gelişme Dönemi içinde incelediğimiz filmlerde karşılaştığımız Türk Müziği'nin yoğun kullanımı, Türk Müziği kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde çekilen ve belli dönemi anlatan tarihi veya kültürel filmlerde; Türk Müziği'nin sadece fon müziği olarak değil, sinemanın ilk yıllarında olduğu gibi bir fiil Türk Müziği ses ve saz sanatçıları'nın katılımı ile Türk Sineması'na kültür ve sanat yatırımları amacıyla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Gelecekteki nesillere kültür aktarımı sağlayacak içerikte çekilen film ve dizilerde Popüler Müzik'den istifade edildiği gibi Türk Müziği'nden de istifade edilmelidir.

Tespit edilen bilgiler neticesinde Türk Sineması'nın ilk yıllarından günümüze kadar detaylı bir arşiv çalışması yapılarak; filmlerin müzik direktörleri, filmde varsa sözlü veya sözsüz eserlerin, eserleri seslendiren ses ve saz sanatçıları ile besteleyenlerin tespit edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Günümüz sanatlarının iki önemli dalı olan Sine- ma ve Müziği Türk Kültürünü gelecek nesillere aktarım aracı olarak kullanacak yeni projelerle, Türk Müziği repertuarı eserleri kullanılarak ve Türk Müziği ses ve saz sanatçıları ile bestekârlarının yer alabilmesi sağlanmalıdır.

Araştırma sonucunda başlıkta belirtildiği gibi, Türk Müziği'nin Türk Sineması'na bütünlüyci biçimdeki katkıları açık şekilde görülmektedir. Günümüzde gelişen teknoloji ve sinema sektörü ile yapılacak yeni projelerin, yeni kuşak Türk Müziği sanatçı ve bestekârlarının tanıtımı açısından da faydalı olacağı gibi öz kültürümüzün gelecek nesillere hem Türk Sineması hem de Türk Müziği aracılığıyla daha kolay aktarılabilceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar ve Süreli Yayınlar

Abisel, N. (1995). Popüler Sinema ve Türler. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Bardakçı, M. (2017). Safiye. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bardakçı, M. (2001). İşte Nazım'ın sansürlen- nen şarkıları. url: <http://www.hurriyet.com.tr/murat-bardakci-iste-nazim-hikmet-in-sansurlenen-sarkilar-39227167> . (Son Erişim Tarihi: 21.12.2017).

Çınarlı, M. (1981). Münir Nurettin Selçuk. Milli Kültür. (4). 28-30.

Dikici, R. (2011). Cumhuriyet'in Divası Müzeyyen Senar. İstanbul: Everest Yayınları.

İnternet: Ankara Üniversitesi Gazete Arşivi. url: <http://gazeteler.ankara.edu.tr/search.php>

İnternet: Cumhuriyet Gazetesi Arşivi. url: <https://www.cumhuriyetarsivi.com/>

İnternet: Dijital Sinema Kütüphanesi. url: <http://sinematek.tv/>

İnternet: İstanbul Şehir Üniversitesi E-Arşiv Sistemi. (2018, Ocak). Sanat Hayatında 50 Yıl. Web: <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/18078/001511119006.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden 05 Ocak 2018'de alınmıştır.

İnternet: Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Bilgi Sistemi. url: <http://sureli.mkutup.gov.tr/search.php>

İnternet: Türk Sineması Araştırmaları. url: <http://www.tsa.org.tr/>

Kaçar, G. Y. (2009). Türk Mûsikîsi Üzerine Görüşler (Analiz ve Yorumlar). Ankara: Maya Akademi.

Kaçar, G.Y. (2012). Türk Mûsikîsi Rehberi, Ankara: Maya Akademi.

Onaran, A. Ş. (1981). Muhsin Ertuğrul'un Sineması. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özgüç, A. (2012). Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü. İstanbul: Horizon International.

Özön, N. (1968). Türk Sineması Kronolojisi. Ankara: Bilge Yayınları.

Solmaz Beşevli, P. Erdoğan, İ. (2005). Sinema ve Müzik. Ankara: ERK Yayınevi.

Şen, H. O. (2003). Sâdeddin Kaynak. Ankara: TRT Yayınları.

Şen, H.O. (2014). Vecdi Bingöl. Ankara: Sarı Yıldız Ofset.

Ünlü, C. Duygulu, M. Son Yüz yılda Türkiye'nin Müzik Hayatı. url: <http://www.turkishmusicportal.org/tr/makaleler/son-yuz-yilda-turkiyenin-muzik-hayati-tarih-turler-ses-kaydi-sektorel-yapi> . (Son Erişim Tarihi: 21.12.2017).

Filmler

Akad, Ö. L. (Yönetmen). (1949). Vurun Kahpeye [Film].TR: Erman Film.

Akad, Ö. L. (Yönetmen). (1950). Lüküs Hayat [Film].TR: Erman Film.

Ar, V. (Yönetmen). (1950). Üçüncü Selim'in Gözdesi [Film]. TR: İpek Film.

Arıburnu, O. M. (Yönetmen). (1950). Yüzbaşı Tahsin [Film].TR: Duru Film.

Demirağ, T. (Yönetmen). (1949). Ya İstiklal Ya Ölüm-Fato [Film]. TR: And Film.

Ertuğrul, M. (Yönetmen). (1934). Aysel Bataklı Damın Kızı [Film].TR: İpek Film.

Ertuğrul, M. (Yönetmen). (1938). Aynaroz Kadısı [Film].TR: İpek Film.

Ertuğrul, M. (Yönetmen). (1939). Bir Kavuk Devrildi [Film].TR: İpek Film.

Ertuğrul, M. (Yönetmen). (1941). Kahveci Güzeli

[Film].TR: İpek Film.

Ertuğrul, M. Tayfur F. (Yönetmen). (1943). Nasreddin Hoca Düğünde [Film].TR: İpek Film.

Evin, S. (Yönetmen). (1950). Sihirli Define [Film]. TR: Erman Film.

Muhtar, M. (Yönetmen). (1950). İstanbul Geceleri [Film].TR: And Film.

Röportaj

Karabük, S. (2014, 15 Kasım). Necip Sarıcı ile Yeşilçam'da Türk Müziği üzerine söyleşi. Lale Film yazıhanesi, İstanbul.